

כהמשך לסוגיא במשיחה שיש למשוך ע"ג מהעיין לסימנא מילתא, שתימשך מלכותן כצאן בגצ' כמה סימנים טובים לידע אם יהיה טוב לו, אך מסקינן ריש ו, עמוד א לאו מילתא היא דלמא חלשא דעתיה. וכתב הבית יוסף (או"ח סי' תקפג) לדייק מדברי הטור שהיבא כל הסימנים האחרים הנזכרים בגמ' ורק זה שלא יוצא לדרך לא הביא, ש"מ דכוונת הגמ' רק על האחרון בלבד שלא להסתכל על צילו דבזה לא כדאי. וכן משמע ברש"י בהוריות (יב, א) דדברי הגמ' על יוצא לדרך. וכתב המרדכי ביומא (סי' תשכג) דטעם הדבר בדרך שאני משום סכנת דרכים, ושטן מקטרג ולכן רק אז יש למנוע. אך, המאירי בהוריות שם מפורש דקאי על כולם.

והנה, המאירי שם הוסיף דבאמת יש בזה משום איסור ניחוש לאו של לא תנחשו. [אבל בשער יוסף שם העיר דלא משמע בגמ' שיש איסור בדבר ורק לאו מילתא דאין ראוי לעשות כן]. וזה באמת קושיא על המשך הגמ' ומנהג העולם לעשות סימנים שונים ריש שתא, והוא דברי הגמ' כאן, ובגמ' אמרו לעולם יהא רגיל למיכל וכו', משמע באכילה, אבל בשטמ"ק כאן גורס למיחזי וכו"ה בהוריות שם, וי"ג למיחד לאחוז בהם, ע' ר"ן סוף ראש השנה שכן מנהג ר' האי גאון. וק' למה אין כאן משום איסור ניחוש. ויש כמה מהלכים
א. ראב"ה כתב מגאונים (ר"ה ח"ב סי' תקכז) דעיקר הטעם בר"ה הוא שהקב"ה יזכרנו לטובה וישמינו לראש ולא לזנב ועושים כן למצוה ואין בזה איסור ניחוש, דניחוש של מצוה מותר. וכ"כ המרדכי ביומא דניחוש של מצוה שאני.
ב. המאירי הוריות יב, א כתב דריש שתא שאני, דהרבה דברים הותרו דרך ניחוש, לעורר הלבבות וכו' והוא סימן בלבד לעורר, ואדרבה מה"ט תיקנו לומר תחינות ובקשות ביחד, דע"ז אינו בכלל ניחוש. ועושים כן דרך תשובה ותפילה וזה מותר.
ג. המהרש"א ביאר דאיסור ניחוש רק לעשות הסימן לשני צדדים, דאם יצא כן יהיה טוב ואם להיפך יהיה רע, אבל כאן אינו עושה רק לצד טוב, ואין כאן שני צדדים, ואי"כ ניחוש. וע' כע"ז בב"ח (יו"ד סי' קעט אות ה) דרק לשני צדדים אסור, ויישב בזה הקושיא המפורסמת מאליעזר עבד אברהם.
ד. בקר"א כתב בהוריות שם לעשות סימן מעין עיקר הדבר, כמו משיחה על המעיין להמשך המלכות, אינו ניחוש אלא מעין הדבר, ולכן נר ותרנוגלת מותר, וכל ניחוש הוא רק אם הפעולה אינו שייך כלל לעשיית הדבר כמו אם יפול פת על צד זה וכו' זהו ניחוש.
עוד מבואר בכס"מ (ע"ז יא, ד) דאיסור ניחוש רק אם סומך לגמרי עליו, אבל קצת סימן מותר.

קטורת. להתלמד או למסורה לציבור פטור, להריח בה חייב. הקשה המשנה למלך (כלי המקדש ב, ו) הלא מפורש בסמוך וכן נפסק ברמ' (כלי המקדש שם) דקטורת כל מעשיה בפנים, וא"כ אם עושה לעצמו איך יכול ליתנה לציבור הלא הקטורת פסולה.
ותי' דמירי שעושה ומפטמו בפנים. עוד תי' דאינו מוסרה לציבור כדי שיקרבו אותה אלא שהם ילמדו ממנה, ואו הוא לומד או לעשות לאחרים שילמדו ממנה.
ובחי' ר' יעקב משה תי' דאה"נ פסולה, מ"מ סו"ס כדי להתחייב צ' להריח בה, וכאן אינו להריח בה, ואפי' אם למעשה פסול ואינו כשר כרצונו מ"מ סו"ס אינו להריח בה.
ובהר המוריה (ברמ' שם אות י) הביא לשון רש"י עה"ת פרשת כי תשא (שמות ל, לח) דאתה עושה במתכונתה כדי למוכרה לציבור, משמע לעשות כן לכתחילה מותר, ולחי' ר' יעקב משה הרי פסולה ובודאי אין לעשות כן, ובע"כ הוא רק פטור מכרת, וברש"י א"כ משמע דלמעשה כשרה.
והנה, בחק נתן (לעיל ה, א) הקשה דמקור הדין נלמד לעיל בקטורת דכתיב לכם וכו' ולא לציבור, וה"ה שמן המשחה מגז"ש מקטורת דמתכונתה וכו'. וק' למה צריך מיעוט לכם וכו' הלא כתיב בתורה להדיא דכל האיסור הוא רק להריח בה, וממילא אם הוא לציבור אינו להריח, ומה הענין של מקור אחר לפטור.
ותי' החק נתן דמצד זה דחסר בתנאי להריח י"ל דעדיין אסור ורק פטור מכרת דאינו להריח, וקמ"ל לכם וכו' דאם אינו לכם מותר אפי' לכתחילה. ומשמע נמי כנ"ל דמותר לכתחילה וכשרה.
והנה, בעיקר קושייתו ע' אוצר חידושים בליקוטים מהגר"ז שהביא מהגר"א"י שתי' טענת החק נתן דאי משום זה דאינו להריח הלא משכח"ל אם עושה גם להריח וגם למסרה לציבור שאם כל החסרון דאינו להריח הרי כאן נעשה להריח, אבל אם יש תנאי של לכם הרי כאן דדעתו ליתנו לציבור י"ל דכאן יש הפקעה בעצם של עושה לציבור, ואפי' אם דעתו נמי להריח פטור דחסר בתורת לא תעשו לכם.

ת"ר פיתום הקטורת וכו' בורית כרשינה תשעה קבין יין קפריסין סאין תלתא וקבין תלתא. ותכלית הבורית מבואר בגמ' שנותנין על הציפורן שיהא נאה. ויין קפריסין לשרות את הציפורן כדי שתהא עזה, ריחה נודף ביותר.

בשפ"א העיר מבנו האמרי אמת למה שינוי כאן לשון, כידוע יש קב בכל סאה, וא"כ בורית כרשינה ט' קבין היינו סאה ומחצה, ולא אמרו סאה ועוד ג' קב אלא ט' קב, ולמה א"כ ביין קפריסין אמרו ג' סאה וג' קב, למה לא אמרו הכל ביחד כ"א קב, דג' סאה היינו יח קב ועוד ג' קב ביחד כ"א קב. ות"י השפ"א דאפשר דינא הוא הכי, דלעיל בה' עמוד א' מבואר שהיו שוקלים בהכרע שמוסיפים להכריע כף המאזניים, וא"כ אפשר דינא הוא שיהיה כאן ב' הכרעות ולא רק אחד, והיו ב' שקילות א' של ג' סאה ועוד של ג' קב.

למעשה בלשון הרמ' (כלי המקדש ב, ה) כתב באמת דמביא כ"א קב של יין קפריסין.

מלח סדומית רובע הקב. נקדים כידוע יש דין מלח בכל הקרבנות, על כל קרבנך תקריב מלח, ונחלקו במנחות כ, א אם גם קטורת בכלל קרבן להצריך מלח, לחכמים צריך, ור"י בנו של ריו"ח ב"ק פליג דקטורת אינו על החיצון ורק על החיצון צריך מלח. וכתב השטמ"ק (אות כה) וכן מפורש בכלבו (סי' לח) דדין מלח כאן מדין זה של ההקברה, ואה"נ לחד מ"ד בלבד. והו"ד בליקוטי הלכות במנחות שם. וכ"ה באדרת אליהו פר' כי תשא ומלח בא כמו על כל הקרבנות. ולפי"ז כל הברייתא כאן בשיטת חכמים. ובכלבו הקשה על עצמו לפי"ז למה צריך שיעור רובע, מהיכ"ת יש כאן שיעור יותר מכל הקרבנות בעלמא.

אבל בתו"י (ד"ה מלח סדומית) כתב ביאור אחר לגמרי דדין מלח כאן הוא המשך של אם אין לו יין קפריסין לשרות הציפורן, מביא חמר חיוורין עתיק וגם מלח סדומית, וכן ההמשך ר' נתן אומר אף כיפת הירדן כ"ש וכו' הוא לשרות הציפורן אם אין יין קפריסין. וביאר דכן מוכח למ"ד קטורת לא בעי מלח, ואפי' בעי מלח הרי זה רק בשעת ההקטרה בלבד, ולא בעיקר הפיתום, וכאן משמע מדיני הפיתום, וכן א"ש שיעור רובע כדי לשרות צריך רובע.

וכ"כ בב"י (או"ח סי' קלג) דתכלית המלח לתיקון הסממנין.

ומצינו בראב"ד בתו"כ (ויקרא פי"ד ה"ד) שהקשה מכאן לר"י הלא מפורש דקטורת בעי מלח, ועוד הרי מפורש כן בתורה דכתיב ממולח טהור קודש, [וזה אינו פשוט דהרמב"ן שם אכן מפרש כן מלשון מלח, אבל רש"י מפרש מעורב היטב, ומלשון מלחים בספינה, וע' שיח השדה (ליקוטים סי' ח) ראייה לזה מפרקי רבינו הקדוש (פ"י) עשרה דברים בכוס של ברכה וכו' וממוזג וכו' שנאמר ממולח טהור קודש, משמע כרש"י, מאידך במסכת כלה רבתי (פ"ג) ת"ח צ"ל זריז וממולח שנאמר ממולח טהור קודש וכו'].

ולכן פי' הראב"ד דהמלח כאן לעיקר ההקטרה ומדיני סממנים של הקטורת.

נמצא ג' ביאורים במלח, או מדין הקטרה וכחכמים, או מדין תיקון הסממנין כתו"י, או מעיקר הקטורת כהראב"ד.

ולמעשה לפי הראב"ד ק' א"כ מה המחלוקת במנחות שם, הלא לעולם יש מלח בקטורת. וצ"ל דמה שנותן מתחילה אינו מספיק, וצריך ליתן בשעת ההקטרה דווקא. ובמנח"ח (מצוה קיח אות ד) למעשה דן בזה ונקט שיוצא אם נותן לפני כן.

ובאבן האזל (איסורי מזבח ה, יא) כתב דאה"נ בעלמא אינו נפק"מ, ורק מחלוקתם בכה"ג שאין לו מלח סדומית, ואינו נותנו בקטורת, ועדיין יש לקיים מלח בקרבנות במלח איסורקנית, ונחלקו אם חייב ליתן עכ"פ מלח זו.

והנה, עוד נפק"מ בכ"ז אם קטורת בעצם או רק לתיקון או להקטרה, מה הדין אם חיסר קטורת, ע' להלן אם חיסר אחת מכל סממניה חייב מיתה, ומה הדין חיסר קטורת, וע' ירושלמי (יומא פ"ד ה"ה) דבלי מעלה עשן או בלי מלח חייב מיתה, ובקרבן עדה העיר דכל דין מלח רק להקטרה, ובע"כ ג"ז חייב מיתה אם חיסר. אבל הגרי"ז (מנחות סד, ב) דקדק מדברי הרמ' איסורי מזבח ה, יב) דבכל הקרבנות הקריב בלא מלח אינו מעכב, חוץ ממליחת הקומץ וכו', וא"כ תימה איך יתכן דחייב מיתה. ובע"כ קמלח כאן הוא מעיקר הקטורת כהראב"ד.

ובעיקר הדין בב"י כתב דחיסר מלח אינו חייב מיתה דאינו אלא לתקן, והוא כנ"ל, ולגבי הירושלמי הנ"ל, כבר כתבו בבאר שבע ובמשנה למלך (כלי המקדש ב, ג) דט"ס יש שם, וכן התוס' ישנים ביומא (נג, א) הביאו רק דין חיסר מעלה עשן בלבד.

חיסר אחת מכל סממניה. פירש"י שחייב מיתה ביו"כ לפני ולפנים מדין ביאה ריקנית ואל יבוא וכו' ועם קטורת חסר אינו קטורת ונמצא חייב בביאה ריקנית. והיינו כמבואר במנחות (כז, ב) דאין חיוב ביאה ריקנית להיכל. ובשטמ"ק (אות כז השמטות) דצ"ע דכפשוטו גם על כל השנה חייב מיתה. עוד תמה דמפורש ביומא (נג, א) שהקשו ת"ל משום ביאה ריקנית ות"י באופן של שגג בביאה והזיד בהקטרה, או בהביא עמו עוד קטורת שלימה, ומפורש דאין הנידון משום ביאה ריקנית אלא משום הקטורת גופא.

וע' משנה למלך (כלי המקדש ב, ג) דבע"כ רש"י מפרש דשאר הת"י ביומא שם חולקים, ולדידהו כל חיוב מיתה רק משום ביאה ריקנית. וכידוע מב"י בשם מהר"י אבוהב או"ח סי' קלג להקפיד לומר מתוך הכתב שלא יחסר בסממנים, והעיר הב"י שהוא דלא כרש"י משום ביאה ריקנית, וא"כ רק ביו"כ. וכן רק אם נכנס בפועל ומהיכ"ת בקריאתו נמי עובר ע"ז, ולמעשה לפשטות הגמ' באמת חייב מצד עיקר ההקטרה.

ע"ב

וחכמים אומרים בכל יום מתקן במתכונתה. ברש"י משמע דאין זה דין לכתחילה דלכו"ע הכינו כל שנה מחדש ורק אם רוצה יכול לעשות כן, ולכן חייב בפיטום של מנה, אבל ברגמ"ה משמע דהוא דין אפי' לכתחילה, ולפי"ז ברייתא דלעיל הוא שיטת רשב"ג, וכן מפורש בכלבו (ריש סי' לח) דהברייתא לעיל כשיטת רשב"ג בלבד.

והנה, בעיקר החיוב כאן בפיטום לחכמים, אמרו בגמ' דמאחר דכשר פרס בבוקר ופרס בין הערבים לכן חייב להצאין. ופירש"י דחייב למעשה על פיטום של מנה, דזהו השיעור של כל יום. אבל רגמ"ה לעיל (ה), (א) כתב מפורש דחייב אפי' בפיטום חצי פרס, ותמה המשנה למלך (כלי המקדש ב, ח) על רש"י דהרי מבואר בגמ' דאפשר פרס שחרית וכו' וא"כ מאחר דשיעור פיטום נלמד משיעור הקטרה מהיכ"ת אינו חייב אפי' על פרס ומהיכ"ת דוקא מנה.

והגר"י בספרו שם האריך בזה, והביא מחלוקת ר"ש ורבנן במנחות (מט, א) אם לא הקריבו פרס בבוקר כמה יקריבו בין הערבים, וחכמים ס"ל רק פרס, אבל ר"ש ס"ל מנה שלימה. ומבואר בר"ש דאפי' אם בפועל הקריבו רק פרס מ"מ דין הקרבן הוא מנה שלימה, והוא דוגמת חביתי כ"ג דודאי הוא כן עשרון שלם ומחציתה בבוקר ומחציתה בערב, וכמו כן בקטורת, וכן הוא בתוספתא במנחות (פ"ז ה"א) דמיון זה לזה. ולכן לרש"י קרבן של קטורת הוא מנה שלימה ומקריבה כולה בין הערבים, ושיעור פיטום חייב על קרבן שלם של מנה.

ובדעת הרמ' שם האריך דשיעור מנה בכלל לא נאמר שיעור בקרבן של קטורת כמו עשרון במנחה, אלא שיעור בהקטרה של פרס ובקיום מצוה של קטורת, ולדעת הרמ' חייב אפי' אם פיטום כ"ש אפי' פחות מפרס, דשיעור קטורת יש בכל שהוא.